

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (114)

Περιήγηση στην εκπαιδευτική ιστορία του Ρεθύμνου (I) (1795-1924)

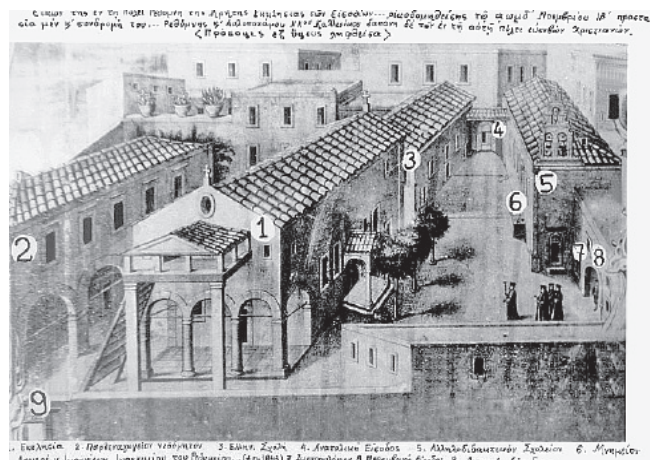
Η 5^η Οκτωβρίου έχει κατοχυρωθεί διεθνώς ως Ημέρα των Εκπαιδευτικών και κατ' επέκταση της Εκπαίδευσης. Με την ευκαιρία αυτή είχαμε συνδιοργανώσει πέρυσι στις 3 Οκτωβρίου, το Σχολικό Μουσείο και οι Ημέρες Ρεθύμνου 2018, την ξενάγηση και στη συνέχεια την εκδήλωση στο Σπίτι του Πολιτισμού, με τον τίτλο «Μια βραδιά στο σχολείο της κυρίας Αμαλίας». Φέτος διοργανώνουμε την ξενάγηση και στη συνέχεια προβολή-συζήτηση «Μάθε παιδί μου γράματα». Είναι η πρώτη από μια σειρά περιηγήσεων που θα πραγματοποιήσουμε στην ρεθεμνιώτικη ιστορία της εκπαίδευσης. Παρακάτω θα περιγράψουμε 11 στάσεις από τις 34 συνολικά που θα πραγματοποιήσουμε, Θεού θέλοντος και καιρού επιτρέποντος.

Πλατεία Μητρόπολης, αρρεναγωγείο. Στα κτήρια που περιτριγυρίζαν τον μητροπολιτικό ναό στεγαζόταν από το 1840 το κοινό σχολείο του χριστιανικού πληθυσμού της πόλης. Το σχολείο λειτουργούσε τουλάχιστον από το 1795, με πρώτο γνωστό δάσκαλο τον Γρηγόριο Μεγαλοβρυσανό, και είχε μετατραπεί σε αλληλοδιδασκτικό το 1820. Επαναλειτούργησε το 1834, στεγαζόμενο σε ιδιωτική κατοικία. Το 1840 οικοδομήθηκε

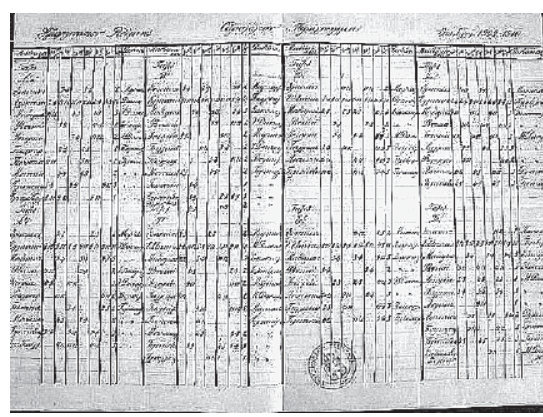
Πλατεία Μητρόπολης, παρθεναγωγείο. Το αλληλοδιδασκτικό σχολείο θηλέων ξεκίνησε να λειτουργεί το έτος 1845, με 66 μαθήτριες. Αρχικά στεγαζόταν στον γυναικωνίτη του μητροπολιτικού ναού και σε ιδιωτικό οίκημα με ενοίκιο. Απέκτησε διδασκτήριο στο βόρειο τμήμα του μητροπολιτικού ναού το 1864. Το κτήριο κατασκευάστηκε με πρόχειρο σχέδιο, το οποίο έγινε αφορμή για την παραίτηση των μελών της Εφορείας των σχολείων. Το αλληλοδιδασκτικό σχολείο στεγαζόταν στο ισόγειό του.

Πλατεία Μητρόπολης, ανώτερο παρθεναγωγείο. Το ανώτερο παρθεναγωγείο ξεκίνησε τη λειτουργία του το έτος 1863 και μέχρι την επανάσταση του 1866 λειτουργούσε ως πλήρες τριτάξιο. Στεγαζόταν στον όροφο του σχολείου θηλέων. Από το έτος 1901 λειτουργούσε με τέσσερις τάξεις, ενώ την περίοδο 1910-1913 προστέθηκε σ' αυτό Διδασκαλείο Θηλέων τριετούς φοίτησης, αντίστοιχο σε αναγνώριση με το Διδασκαλείο του Αρσακείου. Το 1934 το ανώτερο παρθεναγωγείο μετονομάστηκε σε Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνης. Το κτήριο κατώτερου και ανώτερου παρθεναγωγείου καταδαφίστηκε το έτος 1932.

Πλατεία Μητρόπολης, ελληνικό σχολείο αρρένων. Από το 1802 λειτουργήσε στο Ρέθυμνο και ελληνικό σχολείο αρρένων, με δάσκαλο τον Ζαχαρία Πρακτικίδη. Γνώρισε ημέρες δόξας κατά την προεπαναστατική περίοδο, με δάσκαλο τον Ιωάννη Μεταξά, ο οποίος είχε μετακληθεί από το Γυμνάσιο των Κυδωνιών. Τον Μεταξά, μετέπειτα επίσκοπο Ρεθύμνου και Ιωαννίνων Ιωαννίκο, συνάντησε στο Ρέθυμνο ο αυστριακός περιηγητής Fr. Sieber και περιέγραψε με κολακευτικά λόγια τις γνώσεις και τη διδασκαλία του. Το σχολαρχείο επαναλειτούργησε το 1835

Πλατεία Μητρόπολης, ημιγυμνάσιο και γυμνάσιο. Ημιγυμνάσιο λειτουργούσε στο Ρέθυμνο τουλάχιστον από το έτος 1880. Το ημιγυμνάσιο αυτό

Πλατεία Μητρόπολης, νηπιαγωγείο Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου. Στα κτήρια ανατολικά του μητροπολιτικού ναού στεγαζόταν, από το έτος 1890 που ιδρύθηκε, το νηπιαγωγείο του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ρεθύμνης. Το νηπιαγωγείο αυτό λειτουργούσε κατά το φρεβελιανό σύστημα (Froebel), που είχε εισάγει στην Ελλάδα η Αικατερίνη Λασκαριδίου (εικόνα). Νηπιαγωγός ήταν η μετακληθείσα Μαρία Βύλου. Η λειτουργία σταμάτησε πιθανότατα κατά τα επαναστατικά γεγονότα του 1897.

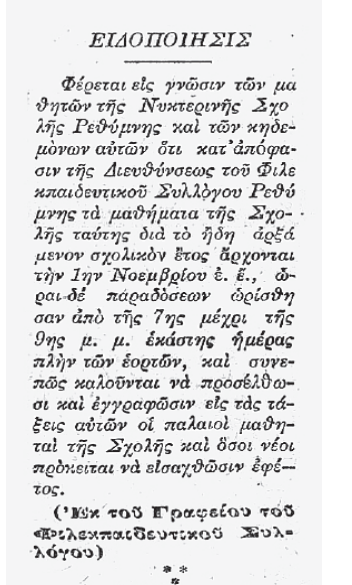

Πλατεία Μητρόπολης, νυκτερινή σχολή ανηλίκων. Στα ίδια κτήρια, της ανατολικής πλευράς, λειτουργούσε από το 1887 και η νυκτερινή σχολή του Φιλεκπαιδευτικού Ρεθύμνου. Απευθυνόταν σε εργαζόμενους μαθητές και λειτουργήσε μέχρι τη δεκαετία του 1930, οπότε τη λειτουργία της ανέλαβε η Εταιρεία Φίλων της Ρεθύμνης και ο Δήμος Ρεθύμνης, μέχρι το 1938, οπότε δικοόφισε οριστικά τη λειτουργία της.

και πριν από την επανάσταση του 1866 στεγαζόταν σε διώροφο διδασκτήριο, οικοδομημένο σε επαφή με το ιερό του μητροπολιτικού ναού. Λειτουργήσε μέχρι τον Αύγουστο του 1909, οπότε η Κρητική Πολιτεία κατάργησε τα ελληνικά σχολεία.

το έτος 1899 ονομάστηκε προγυμνάσιο και οι τάξεις του αυξήθηκαν σταδιακά σε πέντε. Ως πρώτος διευθυντής του υπηρέτησε ο Εμμανουήλ Γενεράλης και το έργο του συνέχισε ο Κωνσταντίνος Πετυχάκης, γιατρός κατά κύριο επάγγελμα. Το προγυμνάσιο μετατράπηκε σε πλήρες εξατάξιο γυμνάσιο τον Οκτώβριο του 1909 και τη διεύθυνσή του ανέλαβε για πολλά χρόνια ο Μιχαήλ Πρεβελάκης. Αρχικά στεγαζόταν σε κτήρια ανατολικά του διδασκτηρίου του ελληνικού σχολείου και από το 1909 που καταργήθηκε χρησιμοποιήσε και τις δικές του αίθουσες.

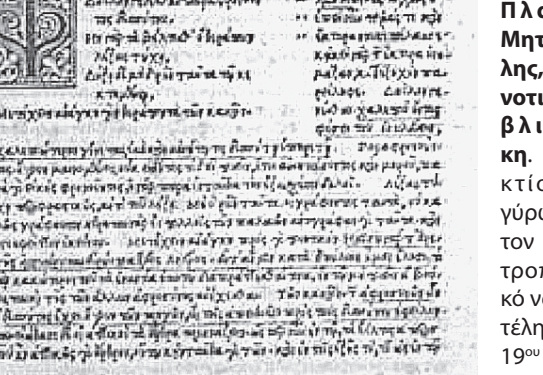
γηση κατά το φρεβελιανό σύστημα (Froebel), που είχε εισάγει στην Ελλάδα η Αικατερίνη Λασκαριδίου (εικόνα). Νηπιαγωγός ήταν η μετακληθείσα Μαρία Βύλου. Η λειτουργία σταμάτησε πιθανότατα κατά τα επαναστατικά γεγονότα του 1897.

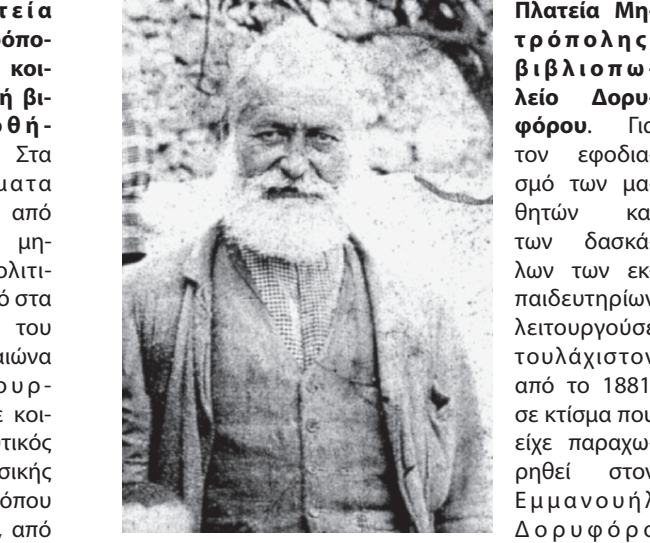
Πλατεία Μητρόπολης, νυκτερινή σχολή ενηλίκων. Στα ίδια κτήρια λειτουργούσε από τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο και νυκτερινή σχολή ενηλίκων αναλαφρήτων «...εις ην πολλοί εργατικοί, την ημέραν εν τοις οικείοις έργοις ασχολούμενοι, την εσπέραν επί 1-2 ώρας ου μόνον τα πρώτα γράμματα διδάσκοντο, αλλά και γενικάς ελάμβαναν γνώσεις ιστορικής και ηθικοθρησκευτικής». Κατά διαστήματα η σχολή αυτή λειτουργούσε ως Κυριακή.

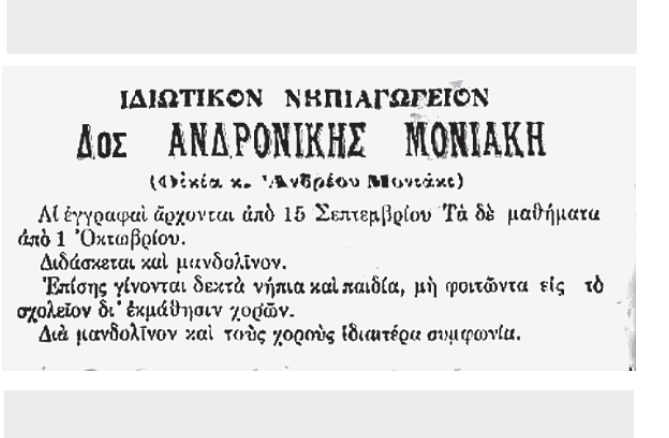
Πλατεία Μητρόπολης, νυκτερινή σχολή ενηλίκων προσφύγων Μικρασίας. Στα ίδια κτήρια λειτουργούσε από το 1922 από τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο και νυκτερινή σχολή ενηλίκων Μικρασιατών αναλαφρήτων. Απευθυνόταν σε εκείνους από τους ενήλικες πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί στο Ρέθυμνο που ήταν τουρκοφώνοι. Τα παιδιά τους είχαν ήδη ενταχθεί στα τρία λειτουργούντα δημοτικά σχολεία, και από το 1924 στο νεοιδρυμένο 3^ο της Σοχωρίας. Τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο έχει μελετήσει και πρωτοδημοσιεύσει ο Γ. Παπιμούτογλου, απ' όπου και οι εικόνες.

Πλατεία Μητρόπολης, κοινοτική βιβλιοθήκη. Στα κτίσματα γύρω από τον μητροπολιτικό ναό στα τέλη του 19^{ου} αιώνα λειτουργούσε κοινοτική βιβλιοθήκη, με βιβλία που είχε δωρίσει ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος. Τα περισσότερα από αυτά υπεξαίρεθηκαν επί Ρωσικής Κατοχής. Την βάση της αποτελούσε η βιβλιοθήκη του επισκόπου Ιωαννικίου, απαρτιζόμενη από μερικές εκατοντάδες τόμους, από τους οποίους διασώζονται σήμερα μόλις 10, μεταξύ των οποίων οι «Αριστοφάνους Κωμωδία» του 1498. Περιείχε επίσης τις εκδόσεις Μαρασλείου, αλλά και σπανιότερα βιβλία, όπως την Creta Sacra του Cornelius Flaminius του έτους 1665.

Πλατεία Μητρόπολης, βιβλιοπωλείο Δορυφόρος. Για τον εφοδιασμό των μαθητών και των δασκάλων των εκπαιδευτηρίων λειτουργούσε τουλάχιστον από το 1881, σε κτίσμα που είχε παραχωρηθεί στον Εμμανουήλ Δορυφόρο (Πιττακό), ένα στοιχειώδες χαρτοπωλείο-βιβλιοπωλείο-βιβλιοδέτιο. Ο Δορυφόρος διετέλεσε επί μισό αιώνα επιστάτης των σχολείων του Ρεθύμνου.

Σταματάμε για την ώρα εδώ, ενώ στην ξενάγηση το **Σάββατο 5 Οκτωβρίου** θα προηγηθούν και θα ακολουθήσουν 23 ακόμα στάσεις. Πρόκειται για την πρώτη από μια σειρά ξεναγήσεων, αφιερωμένων στην εκπαιδευτική ιστορία του Ρεθύμνου. Θα ακολουθήσει ξενάγηση στην ιστορία της περιόδου 1925-2000. Επειδή όμως Ρέθυμνο δεν είναι μόνο η πόλη αλλά το ευρύτερο γεωγραφικό διαμέρισμα, θα συνεχίσουμε με ξεναγήσεις στην εκπαιδευτική ιστορία του δυτικού Ρεθύμνου, του Αμαρίου, του Αγίου Βασιλείου και της περιοχής των Αρκαδιωτικών, στο χωριό Αμνάτος των οποίων φιλοξενείται από το 1999 το Σχολικό Μουσείο.

Θα ξεκινήσουμε στις **5.30 μ.μ.** από την **Πλατεία του Άγνωστου Στρατιώτη** και θα περιηγηθούμε μέχρι τις **7.00 μ.μ.**, οπότε θα συνεχίσουμε με μια ωριαία προβολή και συζήτηση στην **αίθουσα Παντελής Πρεβελάκης του Ωδείου Ρεθύμνης**. Στην προβολή θα δούμε και όλα εκείνα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που σήμερα δεν υφίστανται, μεταξύ των οποίων και τα πρώτα από τα διδασκτήρια της πόλης. Όπως σε όλες τις τελευταίες μας ξεναγήσεις, στους συμμετέχοντες θα προσφερθεί από τις «Εκδόσεις Γραφοτεχνική» φυλλάδιο προγράμματος για τη βιβλιοθήκη τους. Όσοι ενδιαφερόμενοι και ενδιαφερόμενες προσέλθετε!

Πρόταση ανάγνωσης ή απλού ξεφυλλίσματος
Αν και δεν συνιθίζουμε να «ευλογούμε τα γένη μας», αυτή τη φορά σας προτείνουμε -μη υπάρχοντος άλλου- ένα δικό μας βιβλίο, που επιγράφεται «Η εκπαίδευση στο Ρέθυμνο (1795-1940)». Κυκλοφόρησε το 2017 και έχει στηριχτεί σε διδακτορική διατριβή που βαθμολογήθηκε με άριστα. Αν δεν έχετε τον χρόνο ή τη διάθεση να το διαβάσετε, ξεφυλλίστε το, διαβάζοντας μόνο τις λεζάντες των εικόνων. Φτάνουν τις 555, με τις περισσότερες από αυτές να δημοσιεύονται για πρώτη φορά. Καλό ξεφυλλισμα!

* Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας strhais@yahoo.gr, 2831055031